

AZ AMERIKAI KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK GYEREEKÖNYVTÁRI SZOLGÁLATÁRÓL

A Children's Services of Public Libraries. (Ed. Selma K. Richardson. [Ed.] University of Illinois Graduate School of Library Service. Urbana-Champaign, IL. (1978.) 77–117.p.) és The ALA Yearbook 1981. (A review of library Association, Chicago, IL., 1981. 99–101.p.) tanulmányai alapján UZSOKI Andrea szemléje.

Az amerikai gazdasági élet utóbbi időben tapasztalható recesszív iránya a könyvtári szolgáltatások anyagi hátterére is negatív előjelű hatást gyakorolt. A pénzügyi megszorítások a közművelődési könyvtárak tárgyi és személyi feltételeit egyaránt érintik. A szervezésre fordítható összeg gyakran olyan alacsony, – különösen kisebb könyvtárakban –, hogy még a legkörülmétezőbb állományépítési politika sem sokat javít a helyzeten. Neuralgikus pont a könyvtárosok szakmai előmenetelének és a bérkorrekciónak a kérdése is. A kedvezőtlen jelenségek elsősorban a gyerekkönyvtári területen éreztetik hatásukat. A gyerekszolgálat mostoha helyzetét sokan azzal magyarázzák, hogy az elmúlt néhány évtized gyakorlatával szemben a társadalmi-politikai érdeklődés inkább a felnőttek világa, ezen belül is, az idősebbek problémái felé fordult. Következésképpen a mindig "elhagyhatónak" tekintett, sokszor csupán a vezetés jóindulatától függő gyerekszolgáltatásnak kell a legtöbbet küzdenie a "megélhetéséért".

A legtöbb nehézséggel általában az egyszemélyes, kiskönyvtáraknak kell megküzdeniük. A szakirodalomban lapozgatva meglehetősen eltérő véleményekkel találkozunk a kiskönyvtárak meghatározását illetően, ugyanis az ellátási szférába tartozó népesség száma szerinti csoportosítások nagy szóródást mutatnak. Egyesek szerint a vonzáskörzet felső határát a 10, 20, sőt 35 ezer, mások szerint a maximum 5 ezer főt számláló lakosság jelenti. Ez utóbbi álláspont reálisnak tűnik, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy Illinois közel 600 közművelődési könyvtárának és New York több mint 700 közművelődési könyvtárának felében a potenciális könyvtárhasználók száma nem éri el az 5 ezer főt. Vannak azonban olyan kiskönyvtárak is – főleg a gyorsan növekvő külvárosokban és peremkerületekben – amelyek 40–50 ezer embert kényszerülnek kiszolgálni. Mindenesetre bizonyos általános jellemvonások minden kisebb közművelődési könyvtárra érvényesek. Például:

- a könyvtár nyitvatartási ideje nem haladja meg a heti 20, ill. 12 órát;
- a könyvtáros egymaga látja el a tájékoztatási feladatokat, a könyvtárközi kölcsönzést, egymaga végzi a katalóguskészítést, ő a PR specialista és gyerekkönyvtáros egyszemélyben;
- a könyvtár évi – ifjúsági és gyerekkönyvek beszerzésére fordítható – költségvetési kerete 300 dollár;

– a gyerekrészleg építészetileg nem elkülönített, csupán a könyvtár többi részétől jórosszul leválasztott térben működik; jelenlétét a felnőtt részlegben sokszor csupán annyi jelzi, hogy egyszerre csak kisebb méretűek a bútorok, alacsonyabbak a polcok, székek, asztalok, a falakat a gyerekek munkái díszítik.

A kisebb könyvtárak gyerekszolgálatát jellemzi még, hogy az előbb felsorolt feladatok elvégzésével megbízott könyvtáros, az esetek többségében szakképzetlen. Egyes helyeken a könyvtáros rendelkezik bizonyos szakirányú képesítéssel, összességében azonban kevés azoknak a kiskönyvtáraknak a száma, ahol szakképzett gyerekkönyvtáros dolgozik – netán adminisztratív segítséggel. Gyakran hangoztatott panasz az is, hogy a gyerekekkel foglalkozó könyvtárosok elszigetelődtek nemcsak a többi gyerekkönyvtárostól, hanem a könyvtáros társadalom egészétől is.

A könyvbeszerzésre fordítható költségvetési keret korlátozott volta is súlyos problémákat vet fel. Be kell szerezni a klasszikus értékeket képviselő műveket, de a speciális igényeket is ki kell elégíteni. A nagyon kicsi könyvtárak elsősorban hagyományos dokumentumokra orientáltak, nemhagyományos anyagok gyűjtésére elvéve akad pénzügyi lehetőség, és ez jobb esetben is csupán hanglemezek, kazetták megvételét jelenti. Ezekben a helyeken a rendezvények köre is csak az iskoláskor előtti korosztály csoportos foglalkozásaira, esetleg nyári olvasóklubok megszervezésére terjed ki.

A kiskönyvtárak tárgyalásakor említést kell tenni a számukra egyedüli segítségforrást jelentő állami könyvtári képviselőtekről (SLA – state library agency). Sokrétű szolgáltatásik körébe – többek között – az alábbi tevékenységek tartoznak: könyvjegyzékek összeállítás, nyári olvasóprogramok szervezése, gyarapítási tanácsadás.

Egyes szakemberek véleménye szerint a kiskönyvtárak többségében lehetetlen – még a távolabbi jövőt tekintve is – a szakképzett könyvtáros biztosítása, nem beszélve a gyerekkönyvtári specialistáról. Annak érdekében viszont, hogy a kis közösségekben élő gyerekeknek a teljes szolgáltatásokhoz való jogos igényét ki lehessen elégíteni, és hogy – csupán területi elhelyezkedésük következtében – a kiskönyvtárak ne kényszerüljenek korlátozó erőként működni, a könyvtárosokkal szemben támasztott elvárások mércéjét kellene felemelni. A folyamatos továbbképzés alkalmazása jó módszernek tűnik, azonban nehézségekkel ez esetben is számolni kell. A legtöbb helyen az okozza a problémát, hogy – hacsak nem zárják be közben a könyvtárat, – az egyszemélyes könyvtáros részvétele a tanfolyamon nem megoldható.

Annak ellenére, hogy egyre inkább szaporodik azoknak a fórumoknak a száma, ahol a könyvtárügy képviselői hangsúlyozottan hívják fel a társadalom figyelmét arra, hogy bár a legkisebb könyvtáraknak kellene a legtöbb "hasznot húzniuk" a hálózati munkából; élvezniük a könyvtárközi kölcsönzés, a dokumentumok széles körű hozzáférhetőségének előnyeit – a gyakorlat szomorú képet mutat.

Kevésbé mostoha a helyzete a közepes méretű közművelődési könyvtárak gyerekszolgálatának. Nagyságát tekintve közepes könyvtárnak Amerikában általában azokat az intézményeket tartják, amelyek vonzáskörzetébe 25, illetve 35–100, illetve 150 ezer fős ellátandó lakosság tartozik; tehát potenciális közönségének száma több, mint egy kisváros, de kevesebb mint egy nagyváros népessége.

Ezekre a könyvtárakra az a jellemző, hogy az intézmény általában egyetlen épületen belül helyezkedik el, bár van példa a helyileg egységet alkotó fiókkönyvtári hálózatra is. A könyvtárhasználók száma legtöbbször nem elég magas ahhoz, hogy számos, különféle szolgáltatásokra legyen igény, viszont még azon a határon belül van, amikor e szolgáltatásokhoz a személyes kapcsolatokon keresztül, egyéni foglalkozás útján lehet hozzájutni. A könyvtárosgárdán belül a speciális területek szakértői (pl. külön gyerekkönyvtáros) is megtalálhatók, de létszámuk még nem olyan nagy, mely akadályozná a hatékony együttműködést. A könyvtárosok és a könyvtárat használók, ha névről nem is, de látásból ismerik egymást, és a gyerekszolgálat tevékenységi köre szükség esetén a felnőttek ellátására is kiterjed.

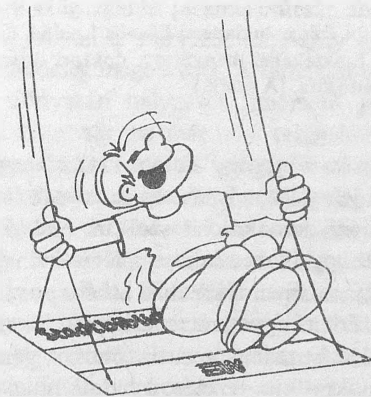
Pénzügyi nehézségek a nagykönyvtárakban is jelentkeztek. A nagyvárosok gazdasági és társadalmi légkörének állandó változásai érzékenyen érintik a könyvtárak működési feltételeit is. A költségvetési keretekért folytatott harc során a könyvtáraknak szinte nap mint nap meg kell győzniük az állami vezetést a könyvtárak szerepének fontosságáról. Ezt csak megerősíteni látszik az amerikai könyvtárpolitikában az utóbbi két évtizedben bekövetkezett változás, melyet tulajdonképpen két fontos gazdasági-társadalmi tényező (nevezetesen a népesség városokba áramlása a vidéki településekről, valamint az 1960-as évek polgárjogi mozgalmainak tudatformáló hatása) idézett elő. A módosított könyvtárpolitika a gyerekkönyvtári szolgáltatásban is tükröződött. A városi lakosság rohamos növekedése a könyvtári szolgáltatásoknak a könyvtár falain kívülre történő nagyarányú fejlesztését vonta maga után. Az eredmény: gyerekek számára szervezett könyvtári programok művelődési házakban, kórházakban, múzeumokban, sőt még áruházakban is. A gyerekszolgálat szoros együttműködést alakított ki az iskolai könyvtárakkal, egyéb oktatási és közművelődési szervekkel, intézményekkel, célul tűzve ki a használók legszélesebb körének minél tökéletesebb ellátását.

Az iskolás korúak mellett a 6 évesnél fiatalabb korosztály minőségi követelményeknek is megfelelő kiszolgálásáról inkább csak a nagy közművelődési könyvtárak esetében beszélhetünk. (Ebbe a korcsoportba sorolják újabban a "preschooler" meghatározás szerint nemcsak a 3–6, hanem a három év alatti korosztályt is.) A korai gyerekkor nevelési-tanítási szakaszából is részt vállaló könyvtár a gyerek fejlődési szakaszaihoz kapcsolódva, a gyermek szükségleteinek, rekreációs igényeinek szem előtt tartásával igyekszik kiválasztani a megfelelő állományt, beleértve a játékokat is. Sok helyen már bevált gyakorlat az egészen kicsik csoportos foglalkoztatása – szülők bevonásával vagy anélkül. A kísérleti jellegű oktató tanfolyamok is nagy népszerűségnek örvendenek (2 évesek számára beszédkészség fejlesztés, különböző mesterségeket játékos formában bemutató és gyakoroltató foglalkozások stb.). Mindezekre a szolgáltatásokra természetesen akkor nyílt lehetőség, ha a gyerekrészleg elkülönül a könyvtár többi részétől, esetleg külön szinten is működik, mentes az átmenő forgalomtól és egyéb zajoktól; ugyanakkor elhelyezkedése egyben a könyvtár egyéb részlegeinek könnyű és gyors megközelítését is biztosítja. A nagy közművelődési könyvtárak többsége nagyjából megfelel e kívánalmaknak.

Végezetül érdemes néhány szót szólni a gyerekkönyvtári terület – az intézmény nagyságától független – egyéb általánosítható problémáiról. Az egyik ilyen jellegű gond az, hogy – bár az iskolai könyvtárak bizonyos értelemben a közművelődési könyvtár

szövetségei – az alsó és középfokú oktatási intézményekben működő könyvtárak egyre inkább a gyerekszolgáltatás versenytársaiként vonulnak be a köztudatba, mivel mind állományi, mind személyi ellátottság szempontjából jóval nagyobb mértékű támogatást élveznek, mint a gyerekkönyvtárak valaha is.

Másfelől – a gyerekkönyvtárosok többsége úgy érzi, nem kap elég segítséget a könyvtár igazgatójától, nincs beleszólási joga a tervezésbe, a szolgáltatások megváltoztatásába; röviden szólva nem egyenrangú partnerként kezelik őket – szemben a könyvtár többi részében dolgozó kollégáikkal.

Gyerekkönyvtári könyvjelző illusztrációja (A Könyvtártudományi Szakkönyvtár gyűjteményéből)

ÉVI 50 MILLIÓ DOLLÁR értékű könyvet lopnak el az USA könyvtáraiból – mondta az egyik előadó azon a konferencián, amelyet 1983 szeptemberében rendeztek a könyvtárak, a könyvkereskedelem, az FBI és az Interpol 40 képviselőjének részvételével. Az egyetemi könyvtári lopások 25%-a nem a hivatásos tolvajok, hanem az oktatók, a hallgatók és a könyvtári személyzet rovására írhatók – hangzott el az egyik becslés. A konferencia igen fontosnak minősítette a lopási esetek nyilvánosságra hozását, következetes megtorlását, valamint a könyvkereskedelem értesítését az eltűnt értékes kiadványokról,

Library Journal, 1983. nov. 15.

TRÁGYÁZZA AZ AGYÁT – JÁRJON KÖNYVTÁRBA! Ilyen című mezőgazdasági ajánló bibliográfiát osztogatott a megyei könyvtár egy minnesotai mezőgazdasági kiállításon.

Library Journal, 1983. okt. 1.